

TOPLUMSAL DÖNÜŞÜM VE KÖYDE MODERNLEŞMENİN ÖRNEĞİ OLARAK KÖY ENSTİTÜLERİNİN KURULUŞU VE HALK EĞİTİMİ FAALİYETLERİ**Nilgün YENİSOY ÖZKAN*****ÖZET**

İmparatorluktan ulus devlete geçiş sürecinde Türkiye Cumhuriyeti belirlenen hedefler doğrultusunda toplumun her açıdan gelişimini sağlamak için bazı politikaları hayata geçirmiştir. İlk olarak ekonomik kalkınma ile ilgili inkılaplar yapılırken diğer taraftan toplumun eğitim ve kültür düzeyini yükseltmek amaçlanmıştır. Bu doğrultuda ekonomi alanında devletçilik eğitim alanında ise halkçılık ilkeleri temel alınmıştır. Bütün halkın okur-yazar olması için 1 Kasım 1928 tarihinde Harf Devrimi yapılarak yeni harflerin kullanılacağı ilan edilmiştir. Bu yeni alfabenin bütün halka öğretilmesi için 1 Ocak 1929 tarihinde Millet Mektepleri açılmıştır. Millet Mektepleri genelde şehirlerde açıldığı için okuma ve yazma öğretim hizmetleri köylere kadar ulaşmamıştır. O dönem nüfusun çoğu köylerde yaşadığından dolayı Mustafa Kemal eğitim seferberliğine köyleri de dâhil etmek istemiştir. Bu doğrultuda köylerde görevli olan kolluk kuvvetlerini okuma ve yazma öğretmeleri ve onlardan yardım almayı düşünmüştür. Bu uygulama eğitim kursları fikrinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Eğitim kursları başarılı sonuçlar verince kolluk kuvvetlerinin yerine köy çocuklarının bu görevi yapabileceği düşüncesiyle 21 köy enstitüsü tesis edilmiştir. Köy Enstitüleri uygulamalı eğitim anlayışı ile çalışmaları için köylerin gelişmesinde büyük bir rol oynamıştır. Enstitülerin hiyerarşik olarak tepesinde bulunan Yüksek Köy Enstitüleri de Türkiye’de halka yönelik üniversitelerin ilk örneklerinden biri olarak kabul edilmiştir. Türkiye’de siyasi olarak 1950 seçimlerinde iktidar değişimi yaşanınca 1954 yılında Köy Enstitüleri İlk Öğretmen Okulu adı altına alınıp enstitü uygulamasına son verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Köy Enstitüleri, Eğitim Tarihi, Halk Eğitimi

**FOUNDATION OF VILLAGE INSTITUTES AND PUBLIC EDUCATION ACTIVITIES:
AN EXAMPLE OF SOCIAL TRANSFORMATION AND MODERNIZATION IN THE
VILLAGE****ABSTRACT**

In the transition period from the empire to the nation-state, the Republic of Turkey has implemented some policies to ensure the development of the society in every aspect in line with the determined targets. Firstly, while the reforms based on economic development were made, it was also aimed to raise the education and cultural level of the society. From this point of view, the policy of state control in the field of economy and populism in the field of education were both taken as the basis. It has been declared that new letters would be used by making a Letter Revolution on November 1, 1928, so that all people would be literate. In order to teach this new alphabet to the whole public, national schools were opened on 1 January 1929. Since national schools were generally opened in the cities, reading and writing education services, unfortunately, did not reach the villages. Regarding the fact that most of the population lived in villages at that time, Mustafa Kemal wanted to include the education campaign in the villages as well. In this direction, it is thought that the law enforcement officers in the villages would also help the people in the village by teaching them how to read and write. This application gave a way to the emergence of the idea of trainer courses. When the trainers' courses yielded successful results, 21 village institutes were established with the thought that village children could handle this task instead of law enforcement officers. Village Institutes have played a great role in the development of the villages, as they initiated work with an approach of applied education. High Village Institutes, which were found at the top of the institutes hierarchically were also accepted as the first examples of public universities in Turkey. When there was a political change of power in Turkey in the 1950 elections, the Village Institutes were renamed Primary Teacher Education School in 1954 and the institute application was thus terminated.

Keywords: Village Institutes, History of Education, Public Education.

*Yüksek Lisans Öğrencisi, Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, ynsy-87@hotmail.com Orcid: 0000-0002-3980-2188

Araştırma Makalesi

Sayfa Sayısı: 256-267

Makale Geliş Tarihi:12.01.2023

Makale Kabul Tarihi:19.03.2023

Makale Yayın Tarihi: 25.03.2023

GİRİŞ

Milli Mücadele başarıyla sonuçlandıktan sonra yeni Türk devleti kurulmuştur. Ülkeyi ekonomik, kültürel, sosyal ve diğer alanlarda kalkındırmak adına birçok yenilik yapılmıştır. Yeni Türkiye'nin inşasında şüphesiz en önemli öncelik eğitim meselesi olmuş ve bu doğrultuda hareket edilmiştir (Çakmak, 2007: 222). 3 Mart 1924 tarihinde yapılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile yeni Türkiye devletinin eğitim alanında ikilik yaratacak bütün kurumlarını tek çatı altına toplayarak Milli Eğitim Bakanlığına bağlamıştır (Kapluhan, 2012: 179). Bahsi geçen dönemde nüfusun çoğunluğu kırsal bölgelerde yaşamaktaydı. Aynı zamanda okuma ve yazma bilen sayısı da çok az bir seviyede idi. Bu durum devleti yapılacak yeniliklerin önünde en büyük engelin cehalet olduğu düşüncesine kanalize etmiştir. Bu çerçevede yurttaşların çağdaş medeniyetler seviyesine getirilmesi için eğitilmesi gerektiği düşüncesiyle hareket edilmiştir. Harf Devrimi yapıldıktan sonra Millet Mektepleri ile örgün eğitim dışında kalan bireylerin eğitilmesi, okuma ve yazma öğrenmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Bunun yanında yurttaşlara vatandaşlık bilgileri de verilmiştir (Kara, 2019: 45). Millet Mektepleri yurttan 1929-1935 yılları arasında faaliyet göstermiş ve istenilen netice elde edilemediği için çeşitli sebeplerden dolayı kapatılmıştır (Kara, 2020: 135). Halkın çoğunun köylerde yaşıyor olması devlet adamlarının bu bölgelerde faaliyet gösterecek ve buradaki halkı yetiştirecek kurumlar tesis etmek için faaliyetlere girişmesine vesile olmuştur. Burada tesis edilecek kurumlar ile köyden gelen nitelikli öğrencilerin kaliteli bir eğitim aldıktan sonra köyelerine dönüp okuma ve yazma imkânına sahip olmayan vatandaşları eğitip ülkenin okuryazarlık oranını yükseltmek amaçlanmıştır (Esen, 2013: 1). 1930'lu yıllara gelindiğinde köylerdeki halkın eğitimi ile ilgili yeni bir dönem başlamıştır. 1935 yılında Milli Eğitim Bakanlığı görevinde bulunan Saffet Arıkan'a bahsi geçen dönemde bir rapor sunulmuştur. Raporda ülke genelinde ciddi anlamda bir okuma ve yazma sıkıntısı olduğu ifade edilmiştir. Saffet Arıkan ilk olarak Ankara'nın Çubuk, Ayaş, Polatlı sonrasında Eskişehir, Afyon Aziziye, Erzincan Kelkit, Tercan ve Pasinler gibi yerlerde çalışmalar başlatmıştır. Bu doğrultuda 1936 yılında Atatürk'ün de telkinleriyle Köy Eğitim Kursları açılmıştır. Bu kurslar vasıtasıyla kırsal kesimdeki okuryazar oranı artmış, kır ve kent arasındaki dengesizlik giderilmiştir. Bu çalışmalar olumlu sonuçlar verince birkaç yıl sonra açılacak olan Köy Enstitülerine zemin hazırlamıştır (Mısırlıoğlu, 2018: 2)

1936 yılında öğretmen okullarından her yıl 650 mezun olduğu fakat ölüm, istifa ve emeklilik gibi nedenlerden dolayı bu sayının 300-350 arasına düştüğü görülmüştür. Bu durumun devam etmesi halinde ciddi manada bir öğretmen açığı olacağı öngörülmüştür. 1937 yılında Atatürk Saffet Arıkan'ın da fikrini alarak Eskişehir Çifteler ve İzmir Kızıllıçlı'da öğretmen yetiştirmek için çalışmalar yapılmasını istemiştir. Bu doğrultuda 1938 yılına gelindiğinde, Edirne Karaağaç,

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

Lüleburgaz Kepir tepeye köy öğretmen okulları açılmıştır. Aynı yıl Milli Eğitim Bakanlığı görevine getirilen Hasan Ali Yücel ile birlikte bu kurumların açılması hızlanmıştır (Çakmak, 2007: 223-224).

1939 yılında toplanan I. Maarif Şurasında Köy Enstitülerinin açılması düşüncesi tartışılmaya başlanmıştır. Kırsalda yaşayan yurttaşlara sadece okuma ve yazma eğitimi verilerek kalkınmanın ve gelişmenin yeterli olmayacağı, öğretmen yetiştirecek kurumların çok yönlü kalifiye eleman yetiştirilmesi kararlaştırılmıştır. Yeni açılacak olan bu kurumlara “Köy Enstitüsü” adı verilmesi uygun görülmüştür (Aysal, 2005: 273). Bu çerçevede son olarak 19 Mart 1940 tarihinde Köy Enstitüleri düşüncesi TBMM’ye sunulmuş 17 Nisan 1940 tarihinde yayınlanan kanun ile kabul edilmiştir (Akyüz, 1997: 339). Bu çalışma ile Köy Enstitülerinin kurulması, halk eğitim faaliyetleri ve bu konuda ileride yapılacak olan eğitim tarihi ile ilgili çalışmalara ışık tutmak amaçlanmıştır.

1. KÖY ENSTİTÜLERİNİN KURULUŞU, İŞLEYİŞİ VE HALK EĞİTİMİ FAALİYETLERİ

1915-1919 arası dönemde sıkıntılı bir süreçten geçen Türkiye, kurtuluş mücadelesinin kazanılmasının ardından Cumhuriyeti ilan ederek yeni bir döneme girmiştir. Savaşın fiili safhası bitmiş bundan sonraki mücadelenin cehalet ve geri kalmışlıkla yapılacağı hususunda fikir birliğine varılmıştır. Eğitime verilen değeri henüz bağımsızlık elde edilmemişken Yunanlılar ile savaşıldığı dönemde 15 Temmuz 1921 tarihinde Maarif Kongresinin toplanmasından anlamak mümkündür. Kongrede Türk eğitim sisteminin nasıl olması gerektiği, öğretmenlerin yetiştirilme şekilleri, köy öğretmeni yetiştirme hususunda yaşanan sorunlar ve ilkökul problemleri üzerinde durulmuştur. Kongrenin açılış konuşmasını yapan Mustafa Kemal, eğitim ve öğretim faaliyetlerinin bir milletin ekonomik ve kültürel gelişimi açısından ne kadar önemli olduğundan bahsetmiştir. Mustafa Kemal konuşmasının devamında eğitime yeteri kadar önem vermeyen milletlerin geri kalacaklarını, bu sebeple yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti devletinin yeni öğretim programlarını benimseyerek topyekûn bir gelişme için çalışması gerektiğini vurgulamıştır (Demirkaya, 2015: 186). Bunu yaparken günün şartlarına uygun çağdaş medeniyetler olarak nitelendirilen ülkelerden eğitim ve öğretimin planlanması açısından görüşlerinden istifade etmek için 1924 yılında Amerikalı eğitim bilimci John Dewey ve 1925 yılında Alman Eğitim Bilimci Alfred Kühne ülkemize gelmişlerdir. Bu şahısların hazırladıkları raporlar ülkenin eğitim durumunu göstermesi bakımından önemlidir. Yabancı ve yerli uzmanların raporları ışığında bu eğitimcilerin görüşleri alınarak köylerde eğitim ve öğretim faaliyetleri başlatılabilmek için öğretmen yetiştirme çalışmalarına başlanmıştır. 1926 yılında Milli Eğitim Bakanı olan Mustafa Necati Bey “*Maarif Teşkilatına Dair Kanun*” ile öğretmen okullarından ayrı olarak Köy Öğretmen okulları kurulması ile ilgili çalışmalar yapmıştır. Fakat bu girişimden istenilen sonuç elde edilemeyince açılan okullar kapatılmış ve köyler için öğretmen yetiştirme faaliyetleri bir süre ertelenmiştir (Oğuzkan, 1990: 12-37).

Cumhuriyeti kuran yönetici kadro ülke nüfusunun önemli bir kısmının kırsalda yaşayan ve okuma yazma bilmeyen insanlardan oluştuğunun farkındaydı. Bu sebeple bütün halkı okuryazar yapmak istiyorlardı. Köylere dışarıdan öğretmen yetiştirme düşüncesi çok başarılı sonuçlar vermediği için köye köyün içinden öğretmen yetiştirmek daha makul görülmüştür. Bu doğrultuda Eğitim Okulları olarak bilinen okullar açılmıştır. Yörede askerliğini yapmış zeki ve ahlaklı köylü gençler arasından seçilen kişilere yoğun ve etkili bir eğitim verildikten sonra köy okullarına göndermişlerdir. Köy Enstitüleri projesi o güne kadar uygulanan eğitim projelerinden farklı ve tamamen Türkiye'ye özgü bir projeydi. Bu proje ile, "Köylüyü, köyde eğitmek, köyden çıkan öğrenciyi eğitici olarak köye göndermek" (Türkoğlu, 2009: 128) düşüncesiyle hareket edilmiştir. Eğitimcilerin yapmış oldukları çalışmalar titizlikle takip edilmiştir. Köyde yetişen ve köyün şartlarını bilip uyum sağlayan eğitimciler, öğretmen okullarından mezun olan şehirli eğitimciler gibi görevi yarım bırakıp köyleri terk etmemişlerdir. Köylü halka okuma ve yazma öğretmiş bunun yanı sıra zirai ve teknik olarak enstitülerde aldıkları eğitimi bu insanlara aktarma imkânı bulmuşlardır. Köylere öğretmen yetiştirmek için kurulmuş ve öğrencilerini köylerde yaşayan çocuklardan seçen yatılı öğretmen okulları daha sonra Köy Enstitülerine dönüşmüştür. Öğretmen okullarından farklı olarak bu okullara enstitü denmesinin sebebi çok amaçlı eğitim vermeleridir. "Çok amaçlı olması, salt öğretmen değil, tarımcı, sağlıkçı, tekniker de yetiştireceği için. Ağırlıklı olarak tarım alanında denemeler, araştırmalar yapılması öngörüldüğü için" (Özkan, 2009: 60) Köy Enstitüleri sadece bir eğitim projesi değil aynı zamanda yeni kurulan Cumhuriyet kazanımlarının bütün halka yayılması ve içselleşmesini sağlamak için kurulmuştur. Bu okulların açılması ile ulaşılmak istenen hedefi şu şekilde ortaya koymak mümkündür; "Eğitim ve kalkınmanın köye çekilmesi, 'halkçılık' ilkesinin de gereği idi. Laik eğitim, kadın-erkek eşitliği, cumhuriyet, demokrasi bilinci, ümmet yerine millet olmanın benimsenmesi ancak eğitimle sağlanabilirdi" (Serter, 2007: 200). Köy Enstitüleri bütün halka din, dil köken ve mezhep ayrımı yapmadan herkese yeteneği ölçüsünde iş yaratan ve bu insanları topluma faydalı hale getiren okullar olmuştur. Bütün hazırlıklar tamamlandıktan sonra 17 Nisan 1940 tarihinde 3803 Sayılı Köy Enstitüleri Kanunu yayınlanarak, öğretmen okulları köy enstitülerine dönüştürülmüştür. Coğrafi yapı ve imkânlar göz önünde bulundurularak detaylı incelemeler sonucunda açılacak okullar için ülke yirmi bölüme ayrılmıştır. Her bölüme bir enstitü açılması kararlaştırılmıştır. Enstitülerin, özellikle şehirlerden uzakta köylere ve su kaynaklarına yakın olan bölgelere kurulmasına dikkat edilmiştir (Koç, 2007: 169).

Köy Enstitülerinin kurulmasında şüphesiz en büyük pay Hasan Ali Yücel'e aittir. Saffet Arıkan'ın 1938'de Milli Eğitim Bakanlığı görevinden ayrılmasından sonra Hasan Ali Yücel bu göreve getirilmiştir. Onun göreve gelmesiyle 3803 numaralı 17 Nisan 1940 tarihinde kabul edilip 22 Nisan 1940 tarihinde yayımlanan Köy Enstitüleri Kanunu ile köy enstitüleri önceden kurulan dört

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

öğretmen okulunun enstitüye dönüştürülmesi ile resmen kurulmuştur. Hasan Ali Yücel göreve geldikten sonra İsmail Hakkı Tonguç da ilköğretim genel müdürlüğüne getirilmiştir. İlk olarak enstitü kurulan yerler; 1941 Konya İvriz ve Sivas Pamukçınar, 1942 yılında Erzurum Pulur, 1944 yılında Diyarbakır Dicle ve Aydın Ortaklar son olarak 1947 yılında Van Erciş olmak üzere 7 enstitü kurulmuştur (Dündar, 2015: 32). O dönem Türkiye’de enstitülerin dağılışı ise aşağıdaki haritada şu şekilde verilmiştir:

Görsel 1: Enstitü Açılan Yerler ve Nüfusları (Tonguç, 1997:393)

Köy Enstitülerinin yapısı ve işleyişine bakıldığında öncelikle göze çarpan şey bu okulların tarıma elverişli olan bir yerde kurulmaları olmuştur. Burada hem halkı eğitmek ve yapılan devrimleri daha iyi idrak etmelerini sağlamak hem de kalkınmak için kalifiye insan gücü yetiştirmek amaçlanmıştır. Köy Enstitülerinin kuruldukları yerler haricinde diğer önemli bir husus ise ödenekleri ve bütçeleri konusu olmuştur. Enstitülerin giderleri devlet bütçesi, insan emeği ve ekonomik örgütlenmelere dayanmıştır. Fakat savaş ve kıtlık yılları olmasından dolayı enstitülerin en büyük problemi bütçe yetersizliği olmuştur (Esen, 2013: 24). Bu durum öğretmen maaşlarına da yansımıştır. Buna göre enstitü mezunu öğretmenlere verilen maaş ayda 20 lira ile sınırlı kalmış, altı sene sonra bu miktar 30 lira olmuş 15 yıl sonra ise 40 liraya çıkartılmıştır. Maaşların düşük olmasından dolayı öğretmenlerin ihtiyaçlarının giderilmesi için kendilerine tarıma uygun köy arazileri verilmiştir. (Akdoğan, 2016: 77).

3803 Sayılı Köy Enstitüleri Kanunu’nun on yedinci maddesi gereğince, enstitülere öğretmen alınırken şu şartlar dikkate alınmıştır:

- 1- Yüksekokullar ve üniversitelerin fakülte mezunları
- 2- Gazi Terbiye Enstitüsü mezunları
- 3- Öğretmen okulları mezunları
- 4- Ticaret liseleri ve orta ziraat okulları mezunları
- 5- Erkek sanat okulları ve kız enstitüleri mezunları
- 6- Köy Enstitüleri mezunları

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

7- İnşaat usta okulları mezunları

8- Bunlardan başka her türlü teknik ve mesleki okullardan başvuranlar çalışabilirler” (Gedikoğlu, 1971: 69)

Köy Enstitülerine öğretmen alınırken sadece matematik, Türkçe, sosyal bilimler bilen öğretmenler değil aynı zamanda teknik ve mesleki bilgi sahibi olan öğretmenlerin de tercih sebebi olduğu anlaşılmaktadır. Öğrenciler ile ilgili alım şartlarına bakıldığında şu hususlara dikkat edilmiştir: Köyde yaşayan köylülerin çocukları arasından sağlıklı ve zeki olmak, çalışkan ve verilen görevi eksiksiz yapabilen, kendi yaşlarına göre daha bilgili ve başarılı olmak. Aranılan niteliklere uygun seçim yapabilmek adına öğrenci fişleri oluşturulmuştur. Bölgeden sorumlu müfettişler ve başöğretmenler köylere gidip uygun olan köylü çocuklarının bilgilerini alıp Milli Eğitim Müdürlükleri ve Köy Enstitülerine göndermişlerdir. Buraya gelen öğrenciler farklı bir komisyon tarafından yeniden değerlendirilip uygun görülenler doktor raporlarından da sağlam oldukları tespit edildikten sonra enstitülere alınmışlardır (Şeren, 2008: 214).

2. ENSTİTÜLERİN GELİŞİMİ VE İŞLEYİŞİ

3 Mart 1924 Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile birlikte öğretim birliği sağlanmış, çağdaş ve laik bir eğitim sistemine geçilmiştir. Cumhuriyet dönemi eğitim faaliyetleri ülke genelinde Cumhuriyetin değer ve kazanımlarının yerleşmesinde etkili olmuştur. Eğitimin milli ve bize özgü olması eğitim politikalarının amaçlarından biridir. 1935 yılında yapılan nüfus sayımında toplam nüfus 16.158.018 olarak hesaplanmıştır. Bu dönemde şehirde yaşayan nüfus 3.802.642 yani toplam nüfusun % 23,53’ü kadar iken köylerde yaşayan nüfus 12.355.376 toplam nüfusun % 76,47’sine tekabül etmektedir (TÜİK, 2005). Bu sayılara göre ülke nüfusunun çoğu kırsal kesimlerde yaşamaktadır. O dönem köy sayısı 40 bin civarında bu köylerin 5 bininde okul ve öğretmen bulunmaktadır. Bu durum bile köylünün ihtiyaçlarını karşılayacak nicelikte ve nitelikte öğretmen yetiştirilmesi ihtiyacını ortaya koymaktadır (Uygun, 2007).

Köy Enstitüleri eğitimi sadece teorik bilgidan ibaret görmemiş aynı zamanda teknik bilgilerin de verildiği birer kurum olarak faaliyet göstermişlerdir. Bu bilgiler bazen çekiç kullanmak, dikiş makinesinde çalışmak, duvar sıvama teknikleri, bağda makas kullanımı şeklinde olmuştur (Baykal, 2009: 113-126). Köy Enstitülerinden mezun olan bireyler sadece öğretmen olarak değil aynı zamanda köyde ihtiyaç duyulan inşaatçılık, terzilik, dülgercilik gibi meslekleri de öğrenerek aldıkları eğitimi gittikleri köylerdeki halka aktarma imkânı bulmuşlardır. Yine bu doğrultuda gittikleri yerlerde imkânlar kısıtlı ve kalifiye iş gücü bulunmadığından oturacakları öğretmen lojmanlarını ve okulların binasını da kendileri yapmışlardır. Bu sayede modern inşaat tekniklerini gittikleri köylerdeki yurttaşların öğrenmesini sağlamışlardır (Erol ve Erol, 2021: 84).

Öğretim programları konusunda Köy Enstitüleri kendi programlarını zaman içinde kademeli bir biçimde oluşturmuşlardır. Enstitülerin ilk aşaması olan Eğitim Kurslarında 1936 tarihinde

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

uygulanmaya başlanan “Köy Eğitimci Yetiştirme Kursları Müfredat Programı Taslağı” 1938 tarihinde yürürlüğe sokulmuş ve bazı değişiklikler ile 1948 yılına kadar uygulanmıştır. Öne çıkan dersler Eğitim Bilgisi, Yurt ve Yaşama Bilgisi, Türkçe, Geometri, Aritmetik, Atölye ve Ziraat olarak sayılabilir. Kuruluşundan 1943 tarihine kadar enstitüler, ortaöğretim kurumlarının programlarından istifade ederek kendi programlarını oluşturmuşlardır. Bu yüzden uygulama hususunda bazı farklılıklar olduğu görülmüştür (Altunya, 2014: 28-49). 1943 yılındaki program dâhilinde beş yıllık öğretim süresinde kültür ile ilgili derslerin 114 hafta, ziraat ile ilgili derslerin 58 hafta, teknik ve uygulamalı derslerin ise 58 hafta yapılması kararlaştırılmıştır. Öğrencilerin dinlenmesi için 30 hafta gibi bir süre tatil için ayrılmıştır. Enstitülerde haftalık 44 saat ders verilmiş, bu derslerin 22 saati kültür ile ilgili derslere, 11 saati tarım uygulamaları ile ilgili ve 11 saati de teknik ders ve uygulamalarına ayrılmıştır (Makal, 2009: 55). Ziraat derslerine katılım karma eğitim şeklinde kız ve erkek ayrımı yapmadan gerçekleştirilmiştir. Ama uygulamada fizyolojik özellikler göz önüne alınarak konu dağılımı yapılmıştır. Burada amaçlanan deney ve gözlem yapmanın yanı sıra tartışma, araştırma ve inceleme gibi yöntemleri uygulamak olmuştur (Oğuzkan, 1990: 12-37). Dönemin aydınlarından olan Fakir Baykurt, Enstitülerin çalışması ile ilgili detaylı bilgiler vermiştir. Ona göre,

“...Daha ilk hafta kavradım, enstitüde ders, iş aynı değerde. Yalnız kitap bilgisi ezberleyene diploma yok. İnsanın elinden iş gelecek. Haftalık çalışma 44 saat. Bunu ikiye bölmüşler. Yarıyı kültür dersi: Türkçe, Matematik, Tarih, Coğrafya, Yurt Bilgisi, Doğa Bilgisi, Fizik, Kimya, Resim, Beden Eğitimi. Yani öbür okullarda okunan derslerin hepsi; ayrıca Eğitim, Ruhbilim, Toplum Bilim var. Her ay yazılı, sözlü yapılıyor. Zamanın öteki yarisını işe ayırmışlar: 22 saat. İş de ikiye ayrılıyor: Tarım, Teknik Sanatlar.” (Baykurt, 2018: 19).

Bu çalışma sistemi öğrenciyi sorgulamaya sevk eden, becerilerini geliştirip ezberci eğitim anlayışından kurtaran bir niteliğe sahiptir. 1947 yılına gelindiğinde müfredatta öğretmenlik mesleği için önem arz eden genel psikoloji, çocukluk ve gençlik ruh bilimi, eğitim bilimleri, özel öğretim yöntemleri ve uygulama, toplum bilim, eğitim tarihi ve teşkilatı gibi dersler eklenerek yeniden düzenlenmiştir. Bu yeni müfredat programı ile meslek ve kültür derslerinin sayısı artırılmıştır (Uygun, 2007).

1936-1947 yılları arasındaki 11 yılda enstitüler ve eğitimci kursları için harcanan para 51.000.000 lira olarak tespit edilmiştir. Kısıtlı bütçeye rağmen 21 köy enstitüsü kurulmuş ve faaliyet göstermiştir. Böyle kısıtlı bir bütçeyle enstitülerin ayakta kalmaları şüphesiz üretim yapıyor olmalarına bağlanabilir. Çünkü piyasadaki sebze, meyve, hububat, süt ve et gibi ürünleri kendisi üretme kapasitesine sahipti (Makal, 2009: 55-122). Enstitülerin 1944 yılındaki faaliyetleri ve istatistiklerine baktığımızda, öğrenci sayısı 16400 civarında olup 1940-1944 arası dönemde 306 bina inşa edilmiştir. Yine 15000 dönüm arazi de hem eğitim amacıyla kullanılmış hem de ekilip biçilmiştir.

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

Bunlar içinde yaklaşık 1500 dönüm sebze ekimi yapılmış, 250000 adet meyve fidanı dikilmiş, 1200 dönüm bağ kurulup 9000 civarı hayvan bakılmıştır. Her enstitü günlük 1500 kg ekmeğe ihtiyaç duymuştur. Bu doğrultuda kendi uhdelerinde değirmenler kurup buğdayı una çevirmişler ve aynı zamanda fırınlar açarak tüketim ürünlerine kaynak oluşturmak amacıyla kooperatifler kurmuşlardır. Bununla da kalmayıp enstitülerde elektrik işlerinde uzman yetiştirmişlerdir(Makal,2009: 55-122).

Köy Enstitülerinde teorik ve uygulamalı derslerin yanında güzel sanatlar ile ilgili çalışmalara da kıymet verilmiştir. Halk oyunları sanat ve kültür alanında öğrencilerin yetişmesi amacıyla halk oyunları, şarkı ve türkü söylemek, çalgı çalmak gibi beceriler kazandırılmıştır. En önemli kazanımlardan biri de halk müziğini batı tekniğiyle harmanlayarak yenilikçi imkânları ulusal bir müzik yaratmada kullanmışlardır (Kirby, 2012: 357-362). Köy Enstitülerinde müfredat genel olarak, kültür dersleri, tarım dersleri ve teknik dersler olarak 3 grupta toplanmıştır. Haftada 22 saat olarak tertip edilen kültür dersleri fizik, kimya, matematik, Türkçe, tarih yabancı dil, coğrafya, resim iş, müzik, beden eğitimi, tabiat ve okul sağlığı, ev idaresi, yurttaşlık bilgisi, çocuk bakımı, öğretmenlik bilgisi, tarım ve işletme ekonomisi, kooperatifçiliktir. Tarım dersleri ise enstitünün açıldığı bölgenin coğrafi şartlarına bağlı olarak 11 saat verilmekte olup fidancılık, meyvecilik, tarla ziraatı, bağcılık ve sebzeçilik bilgisi, sanayi bitkileri ve tarım, hayvan bakımı, arıcılık ve ipekböcekçiliği, kümes hayvancılığı, balıkçılık ve su ürünleri bilgisidir (Özgen, 1993: 67). Teknik dersler kız ve erkek öğrencilerin kabiliyetlerine göre şekillenmiş ve 11 saatlik program uygulanmıştır. Erkek öğrenciler genellikle duvarcılık, nalbantlık, dülgercilik, demircilik, yapıcılık, betonculuk, marangozluk dersi görürken kız öğrenciler, biçki ve dikiş, örgü ve dokuma, ziraat sanatları derslerini görmekteydi (Gedikoğlu, 1971: 115).

Köy Enstitüleri sadece zirai anlamda faaliyetler yürütmemiş aynı zamanda kuruldukları yerlerin çevresini ağaçlandırmışlardır. Bu sayede köylerin çevresi orman bakımından zengin hale getirilmiştir. Burada yetişen bireyler köylü yurttaşları modern hayvancılık yöntemleri hususunda bilgilendirip hayvancılık faaliyetlerinin daha bilinçli şekilde yapılmasına katkı sağlamışlardır. Bunun yanında köye dağlardan su getirecek düzeyde teknik bilgiye ve kendilerinin yazıp sahneledikleri oyunları enstitü açık hava tiyatrolarında sunabilecek kültüre sahiplerdir (Serter, 2007: 150-200). Köy Enstitüleri üstlendikleri görevden dolayı köylerden kırsal kesimi her anlamda kalkındıracak kalifiye eleman yetiştirmiştir. Bu hizmetleri ülkenin en ücra köşelerine taşımış ve halk birçok konuda aydınlatılmıştır. İlk mezunlarını 1942 yılında son mezunlarını ise 1951-1952 eğitim öğretim yılında vermişlerdir (Toprak, 2008: 50-55).

Köy Enstitülerinin eğitim bağlamında katkılarına baktığımızda, ilköğretim alanında öğretmen ve eğitimci sayısı olarak 26016 kişi yetiştirmiştir. Böylesine hızlı ve verimli neticelerin alındığı başka bir kurum örneği yoktur. Cehalete karşı açılmış bu savaşı yurdun en kuytu köşelerine kadar taşıyıp

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

köylerdeki yurttaşların çağdaş eğitimle buldukları yerli kalkındırmaları sağlanmıştır (Gedikoğlu, 1971: 231). Enstitü mezunu öğretmen ve öğretmenlerin köylere gitmeleriyle birlikte öğrenci sayısı da büyük miktarda artmıştır. 1941–1942 eğitim öğretim yılında 3899 olan beş yıllık öğretmenli köy sayısı 1951-1952 döneminde 12735'e kadar yükselmiştir. Bahsi geçen sayıya 6533 öğretmenli köy okulu sayısı da eklenince 19268 gibi bir sayıya ulaşmıştır. Öğrenci sayısına bakıldığında, öğretmeni olan köy okullarında sayının 394.626'dan 1.08.135'e çıktığı görülmüştür. Eğitimli okullardaki öğrenci sayısı o dönemde 213.824 artmıştır. Genel toplama eklendiğinde bu sayı 1.300.959'u bulmuştur (Gedikoğlu, 1971: 231–232).

Köy Enstitüleri kapanana kadar ülkede okuma ve yazma konusunda sıkıntı yaşayan yurttaşların çoğunun problemlerini çözmüştür. Ayrıca burada verilen teknik ve teorik bilgiler sayesinde çok yönlü kalifiye bireylerin yetişmesine ön ayak olmuştur.

3. KÖY ENSTİTÜLERİNİN KAPATILMASI

1943 yılında II. Eğitim şurası toplanmıştır. Burada Köy Enstitülerine karşı yapılan eleştiriler sesli bir şekilde dile getirilmeye başlamıştır. Üniversite öğrencileri arasında yaşanan sağ sol gruplaşmalarının Köy Enstitülerinde yaşanmaması gerektiği vurgulanmıştır. Enstitülerin üretim faaliyetleri eleştirilmiş ve bu uygulamanın gelenekler ve milliyetçilik yönünden eksik olduğu ifade edilmiştir. Köy Enstitülerini eleştiren kesimin çoğunluğu, eğitim politikalarından haberi olmayan kişilerdi. Bunlar, iş eğitimi yönetimi ile ilgili uygulamaları eleştirmiş ve bu eğitim modelinin ilkel olduğunu öne sürmüşlerdir. İsmail Hakkı Tonguç bu eleştirilere karşı motor ve makine yöntemlerinin enstitülere girmesini ve kullanımını teşvik etmiştir. Hatta bu doğrultuda “*Motor ve makineleri enstitülerin oyuncağı yapacağız*” demiştir (Türkoğlu, 1997: 492-493). Buradaki amaç öğrencilerin küçük yaştan teknolojik araçları kullanabilme yeteneğine sahip olmalarını sağlamaktır. Köy Enstitüleri başarılı faaliyetlerini ancak 1946 yılına kadar devam ettirebilmiştir. Aynı yıl içerisinde Köy Enstitülerine en büyük desteği veren dönemin Milli Eğitim bakanı olan Hasan Ali Yücel'in görevi sona ermiştir. 1946'dan sonra kırsal bölgelerde daha önce sürdürülen eğitim seferberliği durmuş, enstitülerin eğitim metotları değiştirilmiş onun yerine ezberci ve teorik eğitime geçilmiştir. Yanı sıra enstitülerin öğretmenleri görevlerinden alınmış ve kötü bir muameleye maruz bırakılmıştır (Makal, 2009: 55-122).

Sonraki dönemde köy enstitülerinin temeli kabul edilen köy eğitmeni yetiştirme kursları da sekteye uğramaya başlamıştır. Bu kurslardan mezun olup çalışmaya başlayan eğitmenlere devlet desteği kesilmiş olup o güne değin birçok insanın okuma ve yazma öğrenmesini sağlayan bu uygulama işleyemez hale gelmiştir (Sayılğan, 1966, ss.111-118). Köy Enstitüleri ile ilgili diğer bir eleştiri ise “*Köylü eğitilirse koyunları kim güdecek*” gibi söylemler ve “*Köy Enstitülerinde okuyanları köyde bırakmaya hakkımız yok*” gibi eleştirilere evrilmiştir (Demirkaya, 2015: 202).

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

CHP döneminde başlayan eleştiriler Demokrat Parti döneminde de devam etmiştir. Bu dönem eleştirilerin temelinde din ve milliyetçilik hususu vardır. Buradaki ders programında din dersi olmayışı ve kız erkek karma eğitim uygulanması ve burada yetişen gençlerin milliyetçi bir düşünce ile yetişmediği anlayışı köy enstitülerine olan olumsuz bakışı arttırmıştır. Enstitülerin kapatılma sürecini hızlandıran bir diğer husus ise 1946 yılında çok partili siyasal yaşama geçilmesi olmuştur. Bu dönemde CHP oy kaybetme korkusuyla Köy Enstitülerine yeteri desteği verememiştir. Bu sebeple enstitülerin kapanması hızlanmıştır (Demirkaya, 2015: 203).

1950 yılında Demokrat Parti iktidara gelince Köy Enstitülerinin kapatılması için girişimlere başlanmıştır (Tangülü, 2012: 391). Bu dönemde eleştiriler devam etmiş “*ahlaksızlık yuvaları*” olarak nitelendirilen bu kurumlarda ilk olarak eğitimde kız ve erkek öğrencileri ayırmışlardır. Sonrasındaki süreçte eğitim süresi 6 yıla çıkarılmış ve programlar kentlerdekiler ile denk hale getirilmiştir (Serter, ss.150-200). Bu kurumlar zamanla önce yatılı öğretmen okullarına sonra yatılı okullara ve nihayetinde liselere dönüştürülerek 1954 yılında “Köy Enstitüleri” adını taşıyan okullar, 27. 01. 1954’te çıkan 6234 sayılı yasa ile kaldırılmıştır (Tangülü, 2012: 404).

4. SONUÇ

Kurtuluş savaşı başarıyla gerçekleştikten sonra Mustafa Kemal ve arkadaşları asıl savaşın cehalete karşı verileceğini ifade etmiş ve bu doğrultuda 1924 Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile bütün eğitim kurumlarını Milli Eğitim Bakanlığı çatısı altında birleştirerek laik ve çağdaş bir eğitime geçişin ilk adımını atmışlardır. Sonrasında Arap harfleriyle okuma ve yazmanın zor olmasından dolayı 1928 yılında Harf Devrimini gerçekleştirip yurt genelinde okuma ve yazma bilmeyen herkese ulaşmayı hedeflemişlerdir. Bu doğrultuda yeni harflerin yaygınlaştırılması maksadıyla 1929 yılında Millet Mekteplerini kurmuşlardır. Millet Mektepleri istenilen sonucu vermeyin 1932 yılında Halkevleri kurulmuş ve sonrasında kırsaldaki yurttaşlara ulaşabilmek adına Halkodaları teşkilatı kurulmuştur. Köy Enstitüleri ise 1930’lu yıllarda bir fikir olarak ortaya çıkmakla birlikte dönemin Milli Eğitim bakanları Saffet Arıkan, Hasan Ali Yücel ve dönemin İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç’un çabalarıyla 1940 yılında resmen kurulmuştur. 1944’lü yıllara gelindiğinde bu kurumlar ülkede büyük bir eğitim seferberliği gerçekleştirmişlerdir. Kuruldukları kırsal kesimlerde büyük faydalar sağlamışlar aynı zamanda bölgenin tarım ve ticaret anlamında canlanmasına ön ayak olmuşlardır. Köy çocuklarının ve sonrasında gelenlerin büyük bir çoğunluğu bu kurumlarda eğitim görüp sonrasında ülkenin önemli mevkilerinde görev alma imkânı bulmuşlardır. II. Dünya Savaşı sonrasında Türkiye ve Dünyadaki gelişmelere bağlı olarak bu kurumlarda siyasi ve ideolojik fikirler yayılma imkânı bularak tarafsızlık anlamında zarar görmelerine neden olmuştur. Dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel ve İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç bu kurumlardaki ahlaki ve dini anlamda olumsuzlukları ve halkın bu konudaki tepkilerini duymazdan gelme ve zararlı

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

propagandaların yapılmasına izin verme gibi eleştirilere maruz kalmışlardır. Köylerde başlayan kalkınma amacına ve cehaletle topyekûn mücadele edilmesine rağmen köylülerin, bilimsel yöntemler ve bilimsel düşünceden uzun yıllardır gelen alışkanlıklardan ötürü bu yapıyı kırmak çok zor olmuştur. Fakat bu yapıyı kırmak için başlatılan yenilik hareketleri ve devrimler hedeflenen başarıyı sağlayamamıştır. Bunun en büyük sebeplerinden biri hedeflenen amaçlar doğrultusunda gerçekleştirilen faaliyetlerin devamlı olmayışı olarak gösterilebilir.

Gelen eleştiriler ve ülkenin çoğunluğundaki siyasi atmosferin giderek CHP'nin aleyhine doğru ivme kazanmasıyla 1946 yılında İsmet İnönü Hasan Ali Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç'un görevlerinden ayrılmalarını istemiştir. 1950 yılında Demokrat parti seçimleri kazanıp iktidara gelince bu kurumlarda komünizm propagandası yapıldığını öne sürerek 27 Ocak 1954 yılında çıkarılan kanunla Köy Enstitüleri kapatılmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti modernleşme anlamında yaptığı yenilikleri halkın tabanına kadar yayar iken önüne doğal olarak birtakım engeller çıkmıştır. Bunun sebebi Cumhuriyet kurulduktan sonra bile eski düzene geçmek isteyen bir kesimin sürekli olarak muhalif olmaları söylenebilir. Bir diğer sebep ise bu modernleşme sürecinin dünyadaki siyasi düşüncelerden etkilenmiş olmasıdır. Bu durum ise Türkiye'nin uygulamak istediği yeniliklerin yapılmasını ve istikrarlı bir şekilde uygulanmasını engellemiştir.

KAYNAKÇA

- AKDOĞAN, E. M. (2016). Köy Enstitülerinde Eğitim Anlayışı ve Tarih ve Yurttaşlık Bilgisi Öğretimi, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- AKYÜZ, Y. (1997). Türk Eğitim Tarihi (6. Baskı). İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları.
- ALTUNYA, N. (2014). Köy Enstitüleri Sisteminde Yönetim. MSGÜ Sosyal Bilimler Dergisi, (10).
- AYSAL, N. (2005). Anadolu'da Aydınlanma Hareketinin Doğuşu: Köy Enstitüleri. Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, 9(35), s. 267-282.
- BAYKAL, A. (2009). Okul Tasarımında Örnek Yaklaşım. İçinde: Köy Enstitüleri. 17-18 Nisan 2008 Tarihli Eğitim Mirasımız Köy Enstitüleri, Uygulanabilirliği ve Model Çalışmalar Sempozyumu Kitabı. İstanbul: Literatür Yayınları.
- BAYKURT, F. (2018). Köy Enstitülü Delikanlı, (2.Basım) İstanbul: Literatür Yayınları.
- ÇAKMAK, F. (2007). Kuruluşundan Kapatılışına Kadar Türkiye Büyük Millet Meclisi İçerisinde Köy Enstitülerine Yönelik Muhalefet. Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi. 6(15), s. 221-250.
- DEMİRKAYA, B.G. (2015). Köy Enstitüleri Bağlamında Eğitim ve İdeolojinin Toplumsal Değişme Etkisinin İncelenmesi: Köy Enstitüleri Dergisi (1945-1947), Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul.
- DÜNDAR, C. (2015). Köy Enstitüleri. İstanbul: Can Yayınları.
- EROL, M. ve Erol, F. Z. (2021). Yeniden Var Olma Sürecinde Köy Enstitülerinin Rolü. Akademik Matbuat Dergisi, 5(1), s. 73-90.
- ESEN, S. (2013). Köy Enstitüleri, Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kilis.
- GEDİKOĞLU, Ş. (1971). Evreleri, Getirdikleri ve Yankılarıyla Köy Enstitüleri, Ankara: İş Matbaacılık ve Ticaret.
- KAPLUHAN, E. (2012). Atatürk Dönemi Eğitim Seferberliği ve Köy Enstitüleri, Marmara

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

- Coğrafya Dergisi, (26), s. 172-194.
- KARA, A. (2020). Türkiye’de Alfabe Değişiminden Sonra Yeni Harflerin Yaygınlaştırılması ve Halk Eğitiminde Millet Mekteplerinin Rolü ve Önemi. *Oğuz-Türkmen Araştırmaları Dergisi* (OTAD), IV(1), s. 114-141.
- KARA, A. (2019). Harf İnkılabının Yaygınlaştırılmasında Halkodalarının Rolü ve Önemi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Gaziantep.
- KİRBİ, F. (2012). Türkiye’de Köy Enstitüleri (4. Baskı). İstanbul: Tarihçi Kitabevi.
- KOÇ, N. (2007). Türk Kültür Tarihi İçinde Köy Enstitüleri, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiye Cumhuriyeti Anabilim Dalı (Yayımlanmamış Doktora Tezi) İzmir.
- MAKAL, M. (2009), Köy Enstitüleri ve Ötesi, İstanbul: Literatür Yayınları.
- MISIRLIOĞLU, C. (2018). Köy Enstitüleri Hakkında Değerlendirmeler (1940-1950), Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- OĞUZKAN, A. F. (1990). Köy Enstitüleri ve Öğretim Programları. Kuruluşunun 50. Yılında Köy Enstitüleri. Ankara: Eğit-Der Yayınları. ss:12-37.
- ÖZGEN, B. (1993). Çağdaş Eğitim ve Köy Enstitüleri, İzmir: Dikili Belediyesi Kültür Yay., No: 1.
- ÖZKAN, R. (2009). Köy Enstitülerinde Ekip Çalışmaları, İmece ve Yurt Gezileri. İçinde: 17-18 Nisan 2008 Tarihli Eğitim Mirasımız Köy Enstitüleri.
- SAYILGAN, A. (1966). Köy Enstitüleri Köy Enstitüleri ve Koç Federasyonu İç Yüzleri, Ayyıldız Matbaası.
- SERTER, N. (2007). 21. Yüzyılda İnsan Merkezli Eğitim, İstanbul: Nesnel Yayınevi.
- ŞEREN, M. (2008). Köye Öğretmen Yetiştirme Yönüyle Köy Enstitüleri. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(1), s. 203-226.
- TANGÜLÜ, Z. (2012). Demokrat Parti Dönemi Eğitim Politikaları. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10(2), s. 389-410.
- TONGUÇ, İ. H. (1997). Kitaplaşmamış Yazılar. C.1. Ankara: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları.
- TOPRAK, N. G. (2008). Cumhuriyetin İlk Döneminde Türk Eğitim Sistemi ve Köy Enstitüleri. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Afyon.
- TÜİK (2005). 2000 Genel Nüfus Sayımı: Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, Ankara. T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu Yay.
- TÜRKOĞLU, A. (2009). Köy Enstitülerinden Kent Enstitülerine. İçinde: 17-18 Nisan 2008 Tarihli Eğitim Mirasımız Köy Enstitüleri, Uygulanabilirliği ve Model Çalışmalar Sempozyumu Kitabı. İstanbul: Literatür Yayınları.
- TÜRKOĞLU, P. (1997). Tonguç ve Enstitüleri, İstanbul: Yapı ve Kredi Yayınları.
- UYGUN, S. (2007), Tanıklarından Dilinden Bir Dönem Öğretmen Okulları (İlk Öğretmen Okulları ve Köy Enstitüleri), Ankara: MEB Yayınları.

Çatışma Beyanı: Bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişki bulunmamakta, dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışması olmamaktadır.

Destek ve Teşekkür: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Etik Kurul Kararı: Bu araştırma, Etik Kurul Kararı gerektiren makaleler arasında yer almamaktadır.

Katkı Oranı: Makale tek yazara aittir.